

tež zbirki. V kratkem pregledu očrta razvoj ruske moderne, poda življenjepise književnikov, našteje vsa dela in zariše smer na splošno. Zelo zanimiv je stavek str. 12.: Danes beletristično slovstvo ni več l'art pour l'art, nego je visoka pesem, kličoča „in tyrannos“. S tem stavkom in s to sodbo o namenu slovstva so potemtakem ruski modernisti izpodbili toliko poviševani izrek „l'art pour l'art“. In prav imajo. Vsak spis, če je kaj vreden, mora imeti idejo. Jasno izražena ideja je pa že tendenca — torej ga ni spisa, ki zaleže, da ne bi bil tendenčen. Kdor bi pisal brez ideje, piše brez tendence, tisti je pa mehanik, igračkar z besedami. Seveda je nekaj drugega pisati „in usum delphini“. O tem ne govorimo v umetnosti. In kake ideje zanašajo ruski modernisti v svet? Vsesplošno idejo svobode, boj za visoke cilje, koprnenje bosjakov, njih trud in napor — kvišku. S kako grozoto opiše veliki pesimist Andrejev v simbolni sliki „Stena“ ta krvavi boj gobovcev in lakotinov! Mrjó ob steni, na kosce trgajo drug drugega, stena krvaví, ko butajo s prsi vanjo — vsi propadejo, stena, ki vodi v deželo vzorov, se pa ne gane. Vseposvodi so dali duška ti zastopniki pod knuto trepetajočega naroda hrepenenju po osvoboditvi. In zato je značilno, da nahajamo pri njih („Ded Artrip in Ljonka“ — Gorkij, „Izgubljeni sin“ — Čirikov i. t. d.) tako pogosto konflikt med očetom in sinom — med staro, v tlaki in verigah okorelo strujo in med novodobno, po svobodi koprnečo misijo mladih. Oče govori sinu: „Narod je sedaj prava drhal, kriči, da gladuje, v resnici pa pijančuje... A zaradi teh lenuhov pogublajo sanjarji sami sebe... Dokler ne postane volk krotak, ga ne moreš spustiti z verige...“ In sin gleda očeta z nerazumevajočimi očmi... (Čirikov, „Izgubljeni sin“, str. 371.). In zopet govori sin o očetu, ki je vtelešena sila, ki prevzame sinu ženo: „Uiti moram... Brezsrčni ste... kje imate Boga? Samo na jeziku... A tam so drugačni ljudje. Njih duše živé v Kristu in njih srca so polna ljubezni...“ (Gorkij, „Na plavih“). In tako konča Bunin bajko o Velgi s stavkom svojega evangelija: „Neprijazno, grozno je morje, mnogo je trpljenja v življenju, toda velika je radost — trpeti za brata.“ Na ta način se dvigajo po vseh spisih kakor veliki in mali valovi iste ideje, isto hrepenenje, ki izzvené vsi v taisti refren. In nositelji teh misli so — bosjaki. Nemirni ljudje, potepuhi, ki sovražijo red, ki ljubijo samo svobodo, ki vzklikajo: Zebe me, stradam, trpim žejo, ali prost sem... Če si tudi odgriznem glavo, ni besede mi ne more nihče reči...“ Zabavljajo

na ves obstoječi red, pravico do življenja odrekajo vsakomur, ki ni za delo — sami pa ne delajo, beže od kraja v kraj, nemirni, brez življenske energije. Brezdvomno je to refleks iz duš avtorjev samih. Peza robstva je pripognila ruski narod do tal, odzgoraj se je razširil smrad do prahu blatnega sela, ves birokratski parfum ga ni mogel udušiti — in zganila se je narodova duša in v njenem imenu kličejo bosjaki, ki nimajo izgubiti drugega kakor življenje — in še to bratu na korist. In sedanost kaže, da ti klicarji niso vpili v gluhe stene — ruski narod vstaja, kri teče, ali upati je, da iz krvi bosjakov vzrastejo prava in temelji boljših dni. *Fr. S. Finžgar.*

Anton Linhart: **Županova Micika**. V Gabrščkovi „Taliji“ zv. 20. Gorica 1905. — Letos smo dobili, kar je pri nas jako redko, izdajo starejšega slovenskega pisatelja. V Gabrščkovi „Taliji“ je izšla Linhartova po Richterju prirejena igra „Županova Micika“. Zanimivejša bi bila pač druga Linhartova igra „Veseli dan ali Matiček se ženi“, a z veseljem primemo tudi to manjše Linhartovo delce v roko. — O predgovoru, ki podaja večinoma znana data, in o predigri ter poigri, ki nimata literarne vrednosti, hočemo molčati in se omejiti zgolj na „Županovo Miciko“ in na redakcijo, kakor jo nam kaže Govekarjeva izdaja. Linhartova „komedija v dveh aktih“ je prirejena po igri „Die Feldmühle“ tedaj priljubljenega avstrijsko-nemškega pisatelja Richterja in učinkuje še sedaj s svojo situacijsko komiko. Tvarina je širšim krogom znana po Vošnjakovi veseloigri „Svoji k svojim“. Mestni gospod, Süsheim, zalezuje pošteno kmetiško dekle Miciko. Ta zaupa njegovemu prilizovanju in ne mara Anžeta, ki bi jo imel rad za ženo, a skrbno varuje svoje poštenje.

Ker ji Süsheim drugače ne more do živoga, hoče z njo na videz skleniti ženitovanjsko pogodbo in jo potem zapeljati. Toda vmes pride bogata vdova Podgorska, nevesta Süsheimova, in obe spoznata, kakega ženina sta imeli. Za kazen morata Süsheim in njegov prijatelj Windberg biti navzoča, ko piše od Windberga najeti pisac Glažek ženitovanjsko pismo za Miciko in Anžeta, in povrh izgubi Süsheim še svojo bogato nevesto.

Dejanje torej ni posebno globoko, tudi motivacija je tupatam pomanjkljiva, a pointa proti gosposkim postopačem je dobro izražena, in zato se „Županova Micika“ še danes igra z uspehom.

A pri Govekarjevi „novi, predelani“ izdaji v „Taliji“ se mora začuditi človek precej izpo-

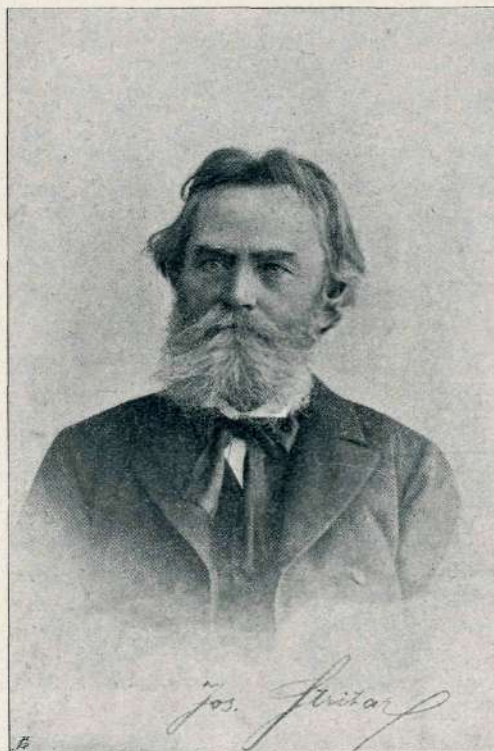
četka, ko pogleda drugo vrstico naslova in vidi, da se je izpremenila komedija naenkrat pod Govekarjevo roko v veseloigro „s petjem“, torej prešla v isto kategorijo z „Rokovnjači“, „Desetim bratom“ in „Legijonarji“. To začudenje se le še veča, čim dalje čitaš; zopet in zopet naletiš na stvari, ki se prilegajo igri kakor dedkova očala mlademu vnučku. Obžalovanja vredno je, da g. Govekar, ki se šteje bajé za najboljšega slovenskega dramatika, ni imel toliko takta proti začetniku slovenske dramske umetnosti, da bi bil pač prenovil nekoliko jezik in izpustil, kar je našemu občinstvu tuje v nasprotju z občinstvom koncem XVIII. stoletja, a pustil pri miru dialog in pisateljev slog, ki gotovo ni tako slab, kakor si morda kdo domišljuje. Tako je ravnal g. Govekar z Linhartom, kakor urednik s kakim mladim Prešerenčkom, toda ne da bi s tem igri kaj pomogel. Narobe: Govekarjevi pri- stavki so „Županovi Miciki“ samo v kvar. Linhartova „Županova Micika“ je podobna Govekarjevi kakor zdravo, krepko kmetiško dekle karikaturi, kakršno imamo večkrat priliko videti na ljubljanskem odru.

Pa da se o duhovitosti teh Govekarjevih dostavkov lahko vsakdo prepriča, naj navedem tukaj par takih mest, ki sem jih po primerjanju z originalno izdajo spoznal za Govekarjeve: „Lukamatija vozi ljudi od kraja v kraj, kakor da bi jih bil ukradel, — tèle — tèle — ne vem že, kakšno tèle po dratu nosi semtertja pisma kakor blisk“, govori župan Jaka svoji hčeri Miciki (str. 5.) Anžetu govori med drugim: „Saj je bila (Micika) leto in dan v Ljubljani, da se je manire učila, in celo enega previzarja ali profesorja, kakor jim že pravijo, je imela za štrufarja. Anže: oče, nikar ne govorite o Ljubljani! Saj vém, kako se tam godi; samo enkrat sem bil pod Rožempohom (!), pa sem dosti videl za svoje žive dni. (Posnemaje s tankim glasom žensko blebetanje:)

„Lej jo, lej! kako se nese v židi in žametu, v štacuni pa jemlje vse na puf!“ — „Ali jo vidiš, kako škili po oficirčkih, njen mož pa misli, da ima nedolžno Suzano za ženo“. Tako so obirale druga drugo. — Tam pa je stal gospodič s tankima nožicama, kakor na dveh količkih in proti nebesom je pogledoval, kakor petelin, kadar poje, da sem si mislil: Revica putika, če verjameš temu kokodavsu“ itd. In zopet Jaka: Micika mi je pripovedovala „o neki neki stvari — pri mizarjih se neki dobi, — čakaj, kako ji je že rekla? — — — meni se zdi, da je rekla ura, ura, — (se spomni) poli, holi, tura, ali kaj takega? Anže: kultura je najbrže rekla“ (stran 13. sl. . .) In kako surov je ton, ki ga ljubi Govekar na več mestih, na primer str. 20: „Süßheim: kmetavzar (!) neumni! Kaj pak, tvoja bo! Hehe, moja, moja bo — vsaj nekđj časa — ostanke (!) pa že lahko dobiš, če hočeš“. In ono špikanje na zdravnike, („če ga eden ne spravi v večnost, ga bodo saj vsi štirje“ str. 21.) in nevoščljive advokate diši vse preveč po „Fliegende“, da bi bilo še duhovito, ne da bi govoril o „takemle škricu iz Ljubljane, ki ima hlače preklane, pa iz popirja klobuk“ (str. 25.) Kar je duhovitosti v teh „duhovitih“ „popravkih“, je duhovitost poulične dečadi, katere se mora dramatik in celo še „prvi“ sodobni slovenski drama-

tik vendar še varovati, ako hoče, da ga smatramo še za resnega.

A pogledjmo, kako notranje neverjetno je sledeče: Micika je imela pogovor z očetom radi Anžeta, ki ga ne mara in oče odide z ljubeznivim prigovarjanjem, naj vzame Anžeta. Nato pa Micika sama: Anže! Anže! pa zmirom le — Anže, kakor da bi družega ne bilo na svetu! Oče so že pozabili, kaj je ljubezen? „Prva ljubezen gotova bolezen“ in tega poje tri kitice Potem pa začne razpravljati o tem, kaj je pela: „To pesmico so rajna

Josip Stritar.

K edemdesetletnici.

mati večkrat peli, pa skrivaj, seveda, kadar so bili sami in pa dobre volje. In (zdihovaje) — — skoraj bi rekla, da so imeli prav — stara mati, Bog jim daj dobro!“ In potem se spomni šele Ljubomir — Süsseima. Tako modrovanje je notranje povsem neverjetno in proračunjeno edinole za občinstvo, brez ozira na duševno dispozicijo Micikino. Popolnoma brez pomena je tudi sedmi prizor prvega dejanja, ki ga je vrnil Govekar, nepotreben in neduhovit. In prav poceni je hotel dobiti efekt z onim zabavljanjem Glažkovim čez Slovence, ki so taki „antikristi, da hočejo, da bi vsak šribarček dandanašnji 300 jezikov znal“, (str. 42.) a pri tem ni gledal na to, da se kaj takega ne strinja

pri pozdravu reče Glažek županu, da se menda že poznata in ga vpraša, ali nista že kje skupaj pila, Anže ga pa zavrne: „Ne vem se spomniti te časti!“ kar je vse Govekarjev dostavek — originalna izdaja teh besed nima; na str. 38. pa pozove Jaka Glažka, naj eno zapoje: „Stojte, dohtar! Jaz sem že davno slišal, da znate lepo peti. Zapojte nam itd.“ Da je vse to do tja, kjer napije Jaka Anžetu, nepotrebno, je jasno,

A tudi risanje značajev ni več tako, kakor je bilo v izdaji iz l. 1790. O Miciki se tam lahko verjame, da jo, preprosto, neuko deklico, preslepi tak vetrnjak, kakršen je Ljubomir — Süsseim, nikar pa o deklici, ki je izobrazena, ki čita časopise; v tem slučaju bi

SPOMENIK CESARICE ELIZABETE V PULJU.

z bojzljivim značajem Glažkovim. One besede na str. 42.: „Oho! zdaj se mi šele vse jasni“ nimajo zdaj nobenega pravega pomena, ker je izpustil Govekar za temi besedami za Glažka jako značilne besede (na str. 32. prvotne izdaje) „hm — hm — hm — tukej bo bolši, z Županom potegniti“. Zakaj, da se gre za možitev Micikino z Anžetom, to je jasno že na str. 38.

Na strani 38. tudi ni opazil Govekar, kako se je zapletel v nasprotje s samim seboj, ko se mu je šlo za to, da „prištuka“ (rabim Govekarjev izraz) v igro kako pesem. Na str. 35.

ji bolj težko imponiralo neslano govoričenje „plemenitega gospoda“. Iz poštenega, delavnega in pogumnega kmetiškega fanta Anžeta je Govekar napravil skoro pretepača, iz resnega kmetiškega župana, ki je vajen podkriževati se, je napravil nevedneža

Da je časovni milje neenoten, je iz vsega tega razvidno. Ako govori g. Govekar že o telegrafih in o plinovi luči, in si predstavlja, da se vrši dejanje v sedanjem času, naj bi vsaj dovolil tudi Anžetu in županu, da bi znala pisati, in naj bi bil opustil tudi one opazke o nemškutariji, ki o njej vsaj v kmetiških slojih

na Kranjskem ni več govora. Najbolje pa bi bilo, ako bi bil pustil to pri miru in bi bil čas dejanja konec XVIII. stoletja. Končna sodba je kratka: Veseli bi bili, ako bi bili dobili Linhartovo veseloigro nepremenjeno ali zmerno jezikovno popravljeno; s tem pa, kar je Govekar napravil iz „Županove Micike“, ne moremo biti zadovoljni
Ivan Grafenauer.

Josip Freuensfeld-Rádinski: **Zvezde ugašajo...** Pesmi. Uredila Fran Cvetko in Vekoslav Spindler. Založil Fran Cvetko, učitelj pri Sv. Andražu v Slov. goricah. Natisnil Anton Slatnar v Kamniku. — V teh časih je preplavaljeno polje naše literature z ljudmi, ki nimajo nobenih posebnih talentov za beletristiko, so se pa tekom let privadili in priučili po takem in takem trudu toliko, da so napisali nekaj po teoretičnih pravilih izvršenih verzov, oziroma povesti, ki jim je našlo milostno oko urednikov — to, če se pomisli, kakor je tudi smešno, je v teh časih tako navadno kakor naravno — nekaj prostora po svojih beletrističnih listih. In dogodilo se je čudo, ki pa ni že več čudo, ampak v teh časih čisto navadna stvar, kakor je tudi nenavadna in sama po sebi ne čudna ali nikoli opravičena. Niso se priljubili ti literatje urednikom s svojo umetnostjo — ta je sploh daleč od njih kakor morje od Kranjske — samó uredniki so se navadili nanje, sami niso vedeli zakaj, bili so jim najljubši ljudje na svetu. To je tudi za sedaj zelo resničen slučaj, in imena kakor Vojanov in Spindler in Regali in Tuma in Gangl, kakor tudi Nataša in Valenčič in neki Rozman in menda tudi Jakob Štoka govorijo jasno o tem. To je bilo in bo menda tako pri nas in gotovo je, da na tak način ne bo nikoli zmanjkalo slovenskemu narodu pisateljev in poetov.

V to družino bi uvrstili, ali morda bi dvignili za las nad njo Josipa Freuensfelda Rádinskega. Rojen je bil maja meseca l. 1861., umrl je decembra l. 1893. in je bil tako dober in prikupljiv človek na svetu, da so se naši med njegovimi drugovi taki, ki so zbrali njegove pesmi in ne samo, da so jih zbrali, tudi založili so jih. Ta zbirka ima naslov „Zvezde ugašajo...“ Bogve zakaj tak naslov! Ali je Freuensfeld med tistimi zvezdami, ali so njegove pesmi tiste zvezde — jaz mislim, da ne bi tega pogodili niti tisti, ki so ta naslov priredili! No, besede so lepe, lepo se slišijo in tako je prav. Knjiga ima poljudno pisan uvod, ki pripoveduje o življenju in smrti Freuensfeldovi, na koncu navadno stvar o njegovih verzih in popolnoma na koncu svečan nagovor vsem zavednim Slovincem in učiteljem in učiteljicam še posebe, da naj se spominjajo njega,

ki je posvetil vse svoje moči mladini in prosveti svojega naroda

Pesmi pa so — ne oziraje se na to, kakšne da so — že urejene dobro. Ima cela knjiga nekakšno celoto, se pričinja z erotičnimi verzji, potem sledé pesmi o domovini, potem o materi in naposled balade in romance, ki nimajo v sebi nobene originalnosti in so tudi večidel preveč razvlečene. V prvem ciklu je res zelo mnogo sentimentalnih pesmi, a prav malo takih, ki imajo v sebi tisto, kar gre človeku do srca in je pogoj prave lirične pesmi. Tuintam, redkokje zazveni lep stih, potem teče v verzih naprej kronika Freuensfeldovega življenja. — Menda je opravičena misel, da je pesnik zelo skrbno zapisal vsako svoje znatnejše čustvo, ki je bilo najbrž zelo žalostno ali zelo veselo, a je izgubilo na popirju pol žalosti ali veselja. Tako je bilo gotovo zelo lepo in toplo tisto čustvo, ki ga je imel o domovini, a na popirju je zgubilo dober del lepote in toplote:

Nad njivo v sinjem zraku
pleheče sokol sivi,
med žitom prepelico
ugledal je na njivi.

In ljubka prepelica
ne gre mu iz spomina ..
Zakaj pač vedno mislim
o tebi domovina? ..

Nekoliko več čustva je v pesmih o materi, za katerimi sledé potem že omenjene balade in romance

To bi povedal človek o teh verzih z umetniškega stališča, če bi imel v mislih in spominu pri tem pesmi nekaterih naših resničnih poetov. Če pa ne pomisli človek na to, so to pesmi, ki jih pač ne moremo povzdigovati visoko, pa jim tudi ne odrekati vse vrednosti. Zazveni tuintam verz, človek si domisli, da je bil Freuensfeld „še čisto mlad, ko je to pisal, da je z njim legla v grob velika nada.“

Naju so ločili za vselėj...
Jablana pred našo hišo cvete,
pojeta si ptička dva na njej:
vejic nosi eden, drugi plete...
Naju so ločili za vselėj..

Pa ni bil za poeta ob smrti več tako mlad; dalo je srce, kar je imelo, ni moglo dati tistega, česar je pogrešalo in želelo vse svoje življenje.

P.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje Anton Koblar. Letnik XV. V Ljubljani 1905 Str. 184. — Pod istim urednikom je izšel že 15. letnik te publikacije. Vsebinske je večinoma zgodovinska, deloma tudi prirodopisna. Oglejmo si posamezne članke! —